

KÜMNES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2024 Õp 3:27–32 (Hb 10:19–25 või Ap 20:17–24; Lk 12:42–48)

27 Ära keela head neile, kes seda vajavad, kui su käel on jõudu seda teha!

28 Ära ütle oma ligimesele: «Mine praegu ära ja tule teinekord tagasi, küll ma homme annan», kui sa seda kohe saad teha!

29 Ära kavatse kurja oma ligimese vastu, kui ta elab usaldavalt su juures!

30 Ära riidle ühegi inimesega põhjusega, kui ta ei ole sulle kurja teinud!

31 Ära ole kade mehele, kes on vägivaldne, ja ära vali ühtegi tema teedest,

32 sest pöörane on Issanda meelest järele, aga õigetega on Tema osadus!

Ära hoia head nende eest, kellel on sellele õigus, kui su käsi on vägev seda tegema! Ära ütle oma ligimesele: «Mine ja tule jälle ja homme ja ma annan – ja sul on see praegu olemas! Ära sepi oma ligimese vastu kurja – ja tema elab julgesti sinu juures! Ära riidle inimesega niisama, kui ta ei ole omalt poolt sulle kurja teinud. Ära kadesta vägivaldameest ja ära vali ühtki tema teedest. Sest jälk on ISSANDALE see, kes kõver, aga õigetega on Ta usalduslik ligiolu.

Sissejuhatus

[Saalomoni] Õpetussõnade raamat (heebrea keeles מְשָׁלֵי שְׁלֹמֹה)¹ kuulub heebrea Piiblis «kirjutiste» (כְּתוּבִים) hulka. Tegemist on nn tarkusekirjandusega, milles käsitletakse nii igapäevaelu keskseid väärtusküsimusi kui ka inimelu mõtet laiemalt, rajatuna jumalakartusele ning sellest võrsuvale tarkusele: «Issanda kartus on tarkuse algus ja Kõigepühama äratundmine on arukus.» (Õp 9:10)

Õpetussõnade raamatu otstarve ja eesmärk on raamatu enda alguses sõnastatud järgmiselt: «Saalomoni, Taaveti poja, Iisraeli kuninga õpetussõnad tarkuse ja õpetuse tundmaõppimiseks, mõistlike sõnade mõistmiseks, et võtta õpetust targaks käitumiseks, õigluseks ja õiguseks ning õigeks eluviisiks, et anda kogenematuile oidu, noortele teadmisi ja otsustusvõimet.» (Õp 1:1–4)

Kuigi kogu raamat on pealkirjastatud Saalomoni õpetussõnadena, koosneb see üsna selgesti eristatavatest osadest, millest osa on omistatud Saalomonile (Õp 1:1–22:16), osa anonüümsetele «tarkadele» (Õp 22:17–24:39) ning osa massalasele Agurile (Õp 30) ja Massa kuningale Lemuelile (Õp 31). Ei Aguri ega Lemueli puhul ole teada, milliste ajalooliste isikutega on tegemist. Juudi traditsioonis on esimest peetud Saalomoni enda

¹ Sõna מְשָׁלֵי – «õpetussõna», «juhtnõor», «võrdpilt» – tuleneb verbist מָשַׁל – «juhtima», «suunama», «valitsema».

pseudonüümiks², teist on samastatud Hiskija või Joosijaga³. Raamatu tuumiku moodustab kahtlemata selle teine osa (Õp 10:1–22:16), mis sisaldab 375 kaheosalist⁴ õpetussõna, millest suurem osa on antiteesilised.

Jättes siinkohal kõrvale uuema aja kriitikute seisukoha, mille järgi Õpetussõnade raamatul pole midagi pistmist Saalomoniga, võib pidada tõenäoliseks, et raamatu koostamisaeg ulatub 10. sajandist eKr kuni hiljemalt Pärsia ajani 5. sajandil eKr.

Õpetussõnade raamatu sõnum on universaalne, kuid pole suunatud otseselt mitte niivõrd rahvale või inimkonnale tervikuna, kuivõrd üksikisikule: «Kuule, mu poeg, oma isa õpetust ja ära jäta tähele panemata oma ema juhatust, sest need on su peale ilupärjaks ja kaela ümber keeks!» (Õp 1:8j)

Keelelisi märkuseid

Ära keela head – אַל־תִּמְנַע־טוֹב – sõna מְנַע־ tähendab «[midagi] andmata jätma», «[midagi] tagasi hoidma», «loobuma», «keelduma».

Neile, kes seda vajavad – מִבְּעָלְיוֹ – sõna בְּעַל־ tuleneb verbist בָּעַל־ – «[kellegi üle] valitsema», «[kedagi] omama», ka «naima» (s.t «[kedagi naisena enda omandusse] võtma») – ning tähendab «omanik», «isand», «valitseja», «perekonnapea».⁵ Siin ei tähista see sõna mitte niivõrd kedagi, kes midagi vajab, vaid kedagi, kellel on millelegi õigus, n-ö õigustatud ootus.

On jõudu – בְּהִיּוֹת לֶאֱלֹ – sõna אֱלֹ – «Jumal», «jumalus», «vägilane» – tähistab siin väge, tugevust ja võimet midagi [suurt] korda saata.

Teha – לַעֲשׂוֹת – sõna עָשָׂה tähendab «[midagi valmis/ära] tegema», «valmistama», «täide saatma», «lõpule viima».

Ära ütle – אַל־תֹּאמַר – sõna אָמַר tähendab «ütleva», «teada andma», aga ka «mõtleva» või «[mõeldut] väljendama».

Oma ligimesele – לְרֵעִיךָ – sõna רָעַךְ tuleneb verbist רָעַךְ – «karjatama», «hoolitsema», «toitma», ka «juhatama», «valitsema» – ja tähendab «ligimene», «kaaslane», «sõber», «lähedane», «teine [inimene]».

Annan – אָנֹתִיךָ – sõna אָנֹתִיךָ tähendab «andma», «seadma», ka «määrama», «[midagi kellegi kätte] usaldama».

² Nimi אֲגוּר tuleneb verbist אָגַר – «koguma».

³ Nimi אֱלֹהִים võib tähendada «Jumalale», «Jumalalt», «Jumala poolt» – Septuaginta tõlgibki ἑπὶ θεοῦ.

⁴ Ainsaks erandiks on Õp 19:7.

⁵ Samast tüvest pärineb muuhulgas ebajumalanimi בְּעַל־ – «Baal».

Ära kavatse – אֶל־תִּחְרֹשׁ – sõna חָרַשׁ esmaseks tähenduseks on «lõikama», «uurendama», ülekantult ka «kavatsema», «kavandama» – sobivaim eestikeelne vaste oleks ehk «sepitsema».

Kurja – רָעָה – sõna רָע tähistab nii seesmist kurjust ja pahatahtlikkust kui ka aktiivset, nähtavat ja kogetavat kurja, mida kellelegi tehakse.

Kui ta elab – וְהוֹאֵי־יֹשֵׁב – sõna יָשַׁב tähendab «asuma», «paigale jääma», «[kuskil] paiksel elama», «aset võtma», «istuma/istet võtma».

Usaldavalt – לְבָטַח – sõna בָּטַח tähendab «kindlalt», «julgesti».

Ära riidle – אֶל־תִּרְוֹב – sõna רִיב tähendab «riidlema», «nõudma», «noomima», «kaebama/kaebust esitama», «tülitsema».

Inimesega – עִם־אָדָם – sõna אָדָם – «inimene» – tähistab enamasti mitte konkreetset inimest, vaid inimest või inimkonda üldiselt, vahel ka pisut negatiivses tähenduses või vastandina mõnele konkreetsele inimesele.

Põhjusteta – sõna הִנָּם – «ei millegi pärast», «põhjusteta», «niisama», «asjatult», «ilmaasjata», «mõttetult» – tuleneb sõnast הָיָה – «teene», «arm», «soosing».

Ei ole...teinud – גָּמְלָךְ – sõna גָּמַל tähendab «[kellelegi midagi] andma», «[kellelegi midagi] tegema», «tagasi tegema», «tasuma», ka «hüvitama».⁶

Ära ole kade – אֶל־תִּקְנֵא – sõna קָנָא tähistab eeskätt kiivust, armukadedust ja sellest ajendatud ägestumist, viha.

Mehele, kes on vägivaldne – בְּאִישׁ הַמֶּדַס – sõna מָדַס tähendab «vägivald», «ülekohus», «rõhumine», «julmus».

Ja ära vali – וְאֶל־תִּבְחַר – sõna בָּחַר tähendab «[välja] valima», aga ka «läbi katsuma», «proovima» ja sellest tulenevalt (ning väljavalimisele viitavalt) ka «heaks kiitma» ja «eelistama».

Ühtegi tema teedest – בְּכָל־דְּרָכָיו – sõna דָּרַךְ tuleneb verbist דָּרַךְ – «sammuma», «tallama», «astuma» – ja tähendab «tee», «teekond» ning ülekantult ka «elutee» ja «eluviis».

Pöörane – נָלוֹז – sõna לִוַז tähendab siin «ülekohtule anduma», «väärastuma», «kõverust tegema», «äraspidine olema», ka «vastu panema», «tõrges olema».

Issanda – originaalis ei kasutata siin mitte sõna «Issand», vaid Jumala nime יְהוָה – «JHWH», «Jahve», «Jehoova».

⁶ Selle sõna tähendusvarjundiks on vastastikune tegutsemine.

Jäle – תועבת – sõna תועבה tähendab «vastik», «jälk», «jälestusväärne».

Aga õigetega – ואת־ישרים – sõna ישר tähendab «sirge», «õige», «õiglane», «sobiv».

On Tema osadus – סודו – sõna סוד tähendab eeskätt «nõu», «nõupidamine», «nõukogu», aga tähistab ka usalduslikku, sealhulgas perekondlikku ja intiimset läbikäimist ja suhet.⁷

Sisuline analüüs

Õpetussõnade raamatu kolmas peatükk sisaldab isa õpetussõnu pojale. Peatüki teine pool (Õp 3:21–35) jaguneb kolmeks osaks, millest esimene (Õp 3:21–26) kirjeldab tarkuse poolt pakutavaid hüvesid: tarkuse järgimine on «hingele eluks» (Õp 3:21), see teeb teekäimise kindlaks ja hoiab komistamise eest (Õp 3:23); tarkus lubab olla julge ka öösel ning rahulikult magada (Õp 3:24). Sellel, kes järgib Issanda tarkust, ei ole vaja karta õelate hirmutust (Õp 3:25), kuna Issand hoiab tema «jalga püünise eest» (Õp 3:26).

Teine osa isa manitsustest (Õp 3:27–31) toob ära viis hoiatust ülekohtu tegemise eest ning kolmas osa (Õp 3:32–35) näitab, milline on Jumala suhtumine ühelt poolt ülekohtustesse ning teiselt poolt neisse, kes on tõeliselt targad ja käivad õiget teed.

Ülekohtuteod, mille eest isa oma poega hoiatab, on järgmised:

- hea keelamine neile, kes seda vajavad või kellel õigupoolest on sellele lausa õigus (vt vastavat keelelist märkust);
- hoolimatus oma ligimese suhtes ning tema vajaduste pidamine teisejärguliseks;
- kurja sepitsemine usaldava ligimese vastu;
- ilmaasjata tüli norimine, iseäranis nendega, kes pole omalt poolt selleks mingit põhjust andnud;
- vägivaldsete kadestamine ja neist eeskuju võtmine.

Hea tegemise kohustus oma ligimesele on enesestmõistetav ja kõikehõlmav: kui keegi vajab meie abi ning meie võimuses on seda teha, siis pole selle keelamine mitte midagi kõlbeliselt neutraalset, vaid otsene ülekohus. See tuleb välja ka algteksti sõnakasutusest, kus ei nimetata mitte niivõrd vajadust hea järele, vaid õigust heast osa saamisele. Sõnasõnalt võiks tõlkida: «Ära hoiu head nende eest, kellele see kuulub!» Niisiis on meie võimuses oleva hea tegemata jätmise võrreldav ligimese tagant varastamisega.

Sama kehtib siis, kui keegi saadab oma ligimese tühjalt minema, pakkudes talle (silmakirjalikult) võimaluse hiljem tagasi tulla – kuigi and, mida ligimene vajab, on olemas juba praegu. Põhjuseks võib olla kadetus, aga ka lihtsalt hoolimatus, oma ligimese vajaduste pidamine teisejärguliseks. Asi võib olla muidugi ka märksa halvem: nimelt võib ligimese taolise edasi-tagasi jooksutamise eesmärgiks olla tema alandamine

⁷ 1739. aasta Piiblis: «sallaja nou».

ja endast sõltuvaks tegemine. Igal juhul on tegemist pettusega, ligimesearmastuse käsuga vastuolus oleva hoolimatusega ning taas oma ligimese tagant varastamisega – see tähendab ülekohtuga, otsese üleastumisega Jumala käsust.

Siinkohal on paslik meenutada, et sõna לִיגִימֵנֶה – «ligimene» – tuleneb heebrea keeles hoolitsemist ja toitmist tähistavast verbist לִיגַן – seega pole ligimene Vana Testamendi mõtteviisi kohaselt mitte lihtsalt kaasinimene, kellesse võiks suhtuda osavõtmatult, vaid keegi, kes on spetsiifiliselt meie hoolde usaldatud, muidugi vastavalt meie võimetele ja võimalustele.

Paraku ei piirdu inimeste hoolimatus oma ligimeste suhtes neile hea keelamisega, vaid sellele lisandub otsene kurja soovimine ja kavatsemine. Seepärast hoiatab isa oma poega kurja sepitsemise eest, mis on iseäranis häbiväärne siis, kui see on suunatud kellegi vastu, kes elab julges usalduses. Usalduse rikkumine, pahaaimamatule inimesele n-ö noa selga löömine kujutab endast ränka ülekohtu – sisuliselt on see samaväärne Kaini kuriteoga: «Ja Kain ütles oma vennale Aabelile: «Lähme väljale!» Ja kui nad väljal olid, tungis Kain oma venna Aabeli kallale ja tappis tema.»⁸ (1Ms 4:8)

Usaldus ja usaldatavus, usk, kindel olemine ja ustavus on inimeste kooselus ja kahtlemata ka nende vahekorra puhul Jumalaga määrava tähtsusega. Kui usaldus kaob, siis kaob ka julgeolek ning siis ei jää midagi järgi neist hüvedest, mida loetletakse eelnevates salmides: ei ole siis uni enam magus ega tee sile ja sirge, vaid kõik on vastupidi – kui mitte objektiivselt, siis vähemalt hirmu ja usaldamatuse tõttu, mida kõik kõigi ja kõige suhtes tunnevad, sest «hirmul on suured silmad».

Siis tõuseb tüli ka tühjast ning inimesed riidlevad üksteisega ilma, et selleks näiks olevat mingitki tõsiseltvõetavat põhjust. Kuna Vana Testament peab oluliseks õiglast tasu nii hea kui kurja eest⁹, siis rõhutab isa oma poega manitsedes, et too ei riidleks ühegi inimesega ilma, et too oleks talle kurja teinud (Õp 3:30). See ei tähenda aga mitte niivõrd seda, et juhul, kui keegi peaks teisele kurja tegema, oleks too kohustatud temaga riidlema, vaid pigem seda, et igasugune ligimesega «riidlemine», s.t tema milleski süüdistamine ja isegi temast halvasti mõtlemine, peaks olema mõeldav ainult reaktsioonina, vastusena kogetud ülekohtule ja mitte kunagi esimese sammuna, ilma põhjuseta tülinorimisena.

Esimesena ründamine – sest «parim kaitse on rünnak» – paistab tihtipeale olevat seotud ka sellega, et «julge hundi rind on rasvane» ning vägivaldsete ja ülekohtuste käsi näib langenud maailmas paremini käivat kui tasaste ja õigete oma. Sellele on võimalik

⁸ Või Juuda omaga: «Juudas, kas sa annad Inimese Poja suudlusega ära?» (Lk 22:48)

⁹ «Aga kui tekib kahju, siis tuleb anda hing hinge vastu, silm silma vastu, hammas hamba vastu, käsi käe vastu, jalga jala vastu, põletus põletuse vastu, haav haava vastu, vorp vorbi vastu.» (2Ms 21:23–25)

reageerida erinevalt: kas oma lootust kõigest hoolimata ikkagi Jumala õigusele, heldusele, armule ja ettehooldusele pannes¹⁰ või ülekohtuseid kadestades ning neist koguni eeskuju võttes. Viimase eest hoiatab isa oma poega selgesõnaliselt, ilma ühtki erandit lubamata: «Ära ole kade mehele, kes on vägivaldne, ja ära vali ühtegi tema teedest.» (Õp 3:31)

Tegemist on täiesti radikaalse seisukohavõtuga: see, et *ühtegi* vägivaldse mehe teedest ei tohi järgida, tähendab, et *kõik* tema teed on valed ja viivad hukatusse. Ta on ülekohtune, kõver, Jumalast taganenud, mitte niivõrd «pöörane», nagu ütleb eestikeelne tõlge, kuivõrd «ära pööranud», «perversne». Selline inimene on kogu eluviisi ja olemusega Jumalale vastik ja jälk ning kõlbab üksnes tülgaastusega välja sülitada (Ilm 3:16).

Õigete, sirgete osa on vastupidine: nendega on Jumal usaldavalt, lausa intiimselt lähedane, neid kõigiti toetades ja juhtides, neile head, isegi salajast nõu andes.¹¹ Õigete ja ülekohtuste, sirgete ja kõverate, tarkade ja alpide saatus on kardinaalselt erinev: ühed pärivad Issanda õnnistuse, teised needuse (Õp 3:33), ühed on teotuseks, teistele antakse armu (Õp 3:34), ühed pärivad au, teised häbi (Õp 3:35).

Küllap seegi on seotud usaldusega, kuna praegune langenud maailm üritab meid tihtipeale veenda vastupidises. Seepärast jätkabki isa oma manitsust Õpetussõnade raamatu neljandas peatükis üsna hella veenmisega, julgustades poega oma sõnu vastu võtma ja oma kõnesid tähele panema iseenda noorust meenutades ning tänulikult omaenda ema ja isa meelde tuletades: «Kui ma alles olin oma isa poeg, õrn ja ainus oma ema hoole all, siis õpetas mind mu isa ja ütles mulle: Su süda hoidku minu sõnu, pea mu käske, siis sa jääd elama!» (Õp 4:3j) Isa tahab, et ka tema pojalt oleks palju eluaastaid (Õp 4:10) ning ta võiks leida elu ja õnnistuse.

Kristlastena me teame, et meie tõeline tarkus on Kristus. Tema «on saanud meile tarkuseks Jumalalt ning õiguseks ja pühitsuseks ja lunastuseks» (1Kr 1:30), ning selleks, et leida tõeline ja igavene elu, peame püüdlema eeskätt Tema poole, sarnaselt apostel Paulusele, kes kinnitab tingimusetu radikaalsusega: «Kui ma teie juurde tulin, vennad, ei tulnud ma eriti üleva kõne või tarkusega kuulutama teile Jumala saladust. Sest ma otsustasin teada teie keskel ainuüksi Jeesusest Kristusest ja temast kui ristilöödust» (1Kr 2:1j), sest «Temas on meil lunastus Tema vere läbi, üleastumiste andekssaamine Tema armu rikkust mööda, millega Ta meid on ülikalikuks teinud kõiges tarkuses ja arukuses, Tema on teatanud meile oma tahtmise saladuse oma hea nõu kohaselt, mille Ta Kristuses oli kavandanud» (Ef 1:7–9).

¹⁰ «Tõuse, Issand, astu tema vastu, suru ta maha; päästa mu hing õela käest oma mõõgaga, meeste käest oma käega, oh Issand, meeste käest, kes on maailmast, kelle osa on siin elus, kelle kõhu Sa täidad oma varaga, kelle pojad saavad rohkesti ja kes panevad ülejäägi hoiule oma lastele!» (Ps 17:13j)

¹¹ «Parem on pelgupaika otsida Issanda juures kui loota inimeste peale. Parem on pelgupaika otsida Issanda juures kui loota õilsate peale.» (Ps 118:8j)

Jutluseks

EELK Kirikukäsiraamatu järgi on Nelipühale järgneva kümnenda pühapäeva teemaks «Ustavus Jumala andide kasutamisel». Teemat selgitatakse järgmiselt: «Pühapäeva piiblilugemised kutsuvad meid Jumalalt saadud ande ustavalt, arukalt ja vastutustundlikult kasutama. Tema tegutsemist iseloomustab kõigis elu olukordades ustavus isegi pisimas.»

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on kolmanda lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks kas Õpetussõnade raamatu lõik (Õp 3:27–32), mis manitseb hoiduma kurjast ning taotlema oma ligimesele head, või jutustus Joosepi ettenägelikust tegutsemisest (1Ms 41:46–49.53–57), mis leevendas Egiptust ja selle naabermaid tabanud näljahäda.

Kolmanda lugemisaasta teiseks pühakirjalugemiseks on kas Epistel (Hb 10:19–25), milles julgustatakse astuma Jeesuse vere varal Jumala aujärje ette ja manitsetakse jääma ustavaks, või lõik Pauluse jumalagajätukõnest Efesoses (Ap 20:17–24), kus apostel kinnitab, et on püüdnud ustavalt ja omakasupüüdmatult täita Issanda käest saadud ülesannet «tunnistada Jumala armu evangeeliumi».

Ka kolmanda lugemisaasta Evangeelium (Lk 12:42–48) kõneleb ustavusest, omakasupüüdmatuses ja vastutustundlikkusest, seda eeskätt apostliameti ja laiemalt kogu kiriku (ja kirikurahva) apostolaadi kontekstis. Issand on apostlite ja nende ametijärglaste kätte usaldanud kogu oma vara, seda kahes mõttes: nii armuvahendite näol, mis on antud inimkonna päästmiseks, kui sellesama inimkonna näol, keda Jumal on nõnda armastanud, et on ta ostnud oma ainusündinud Poja verega (vrd Ilm 5:9; 1Pt 1:19).

Õpetussõnade raamatu lugemine manitseb hoiduma ülekohtust ning tegema head. Selle manitsuse taustaks on arusaam, et taolisel viisil järgib inimene tõelist tarkust ning pärib elu ja õnnistuse. On tõsi, et langenud maailmas ei ole see niisama lihtne ega üheselt kehtiv – tihtipeale tundub olevat vastupidi: neil, kes elavad ülekohtus ja vägivallas, näib olevat palju rohkem õnne kui tasastel ja õigetel. Võib-olla on just ülekohtused targad ning õiged rumalad? Jumala silmis on siiski vastupidi: kõverad on Talle jälgid, õiged aga meelepärased ning neile kingib Ta oma usaldava ligiolu.

Viimselt on see saanud tõeks Kristuses, kes on meile «tarkuseks Jumalalt ning õiguseks ja pühitsuseks ja lunastuseks» (1Kr 1:30). Temas on Jumal tulnud meile nii lähedale kui võimalik ning Tema ristisurma ja ülestõusmise läbi on meile kingitud Jumala andeksandev arm ja heldus. Tema «vere varal [on meil] julgus sisse minna kõige pühamasse paika» (Hb 10:19) ning pärida igavese elu täius. Kristuses uueks saanuna, olles «südame poolest piserdamisega puhastatud kurjast südametunnistusest ja ihu poolest pestud puhta veega» (Hb 10:22) oleme võimelised hoiduma ülekohtust ning käima tõelises armastuses ja heades tegudes.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Tänapäevane Vana Testamendi lugemine seab meie ette viis õpetussõna, mis manitsevad meid hoiduma ülekohtust ning elama õiguses. Me ei tohi keelata oma ligimestele head ega saata neid tühjalt minema; me ei tohi sepitseda kurja oma ligimeste vastu ega norida oma kaasinimestega tüli; me ei tohi kadestada ega järgida neid, kes teevad vägivalda. Need elementaarsena näivad manitsused on tegelikult üsna radikaalsed, kuna nad ei nõua meilt mitte lihtsalt loobumist kurjast ja oma ligimestesse neutraalset suhtumist, vaid rõhutavad, et ligimese eest hoolitsemine on meie kohustus – kui me seda ei tee, siis me oleme vargad ja petised. See on midagi hoopis muud kui sagedane «ela ise ja lase teisel elada»-moraal – see ei ole mitte Toobiti «Mida sa ise vihkad, seda ära tee kellelegi!» (Tb 4.15), vaid Jeesuse «Kõike siis, mida te iganes tahate, et inimesed teile teeksid, tehke ka nendele!» (Mt 7:12)
2. Isa, kes Õpetussõnade raamatus nõnda oma poega manitseb, teab väga hästi, et praeguses langunud maailmas ei pruugi kõik olla päris nii, nagu tema õpetuste ideaalis. Tihtipeale tundub olevat täpselt vastupidi: need, kes teevad ülekohtu, õitsevad, ja need, kes on tasased ja õiged, peavad kannatama rõhumist ja ülekohtu. Sellegipoolest julgustab isa oma poega kindlaks jääma, elama usalduses Jumala vastu, kes töötab õigetele elu ja õnnistust, ning olema ka ise ustav ja usaldusväärne. Usalduse rikkumine on ränk kuritegu – see ei purusta mitte ainult inimeste omavahelist vahekorda, vaid võib hävitada nii nende jumalasuhte kui adekvaatse arusaama tõest ja vales, ülekohtust ja õigusest. Inimene, kes andub ülekohtule, pöörab selja mitte ainult õigusele, vaid ka Jumalale, ükski tema tee ei ole enam õige, ta on Jumalale jälk ning tema saatuseks on igavene needus. Ainult need, kes on õiged, pärivad elu ja õnnistuse Jumala usalduslikus ligiolus.
3. Kuidas me võiksime siis püsima jääda? Pole ju «õiget, ei ühtainsatki, ei ole mõistjat, ei ole Jumala otsijat... kõik on kaldunud kõrvale, üheskoos kõlbmatuks muutunud, ei ole, kes teeb head, ei ühtainsatki» (Rm 3:10–12). Meie ainus lootus on Kristus, kes on meile «tarkuseks Jumalalt ning õiguseks ja pühitsuseks ja lunastuseks» (1Kr 1:30). Temas on Jumal tulnud meile nii lähedale kui võimalik ning Tema ristisurma ja ülestõusmise läbi on meile kingitud Jumala andeksandev arm ja heldus. Kristuse «vere varal [on meil] julgus sisse minna kõige pühamasse paika» (Hb 10:19) ning pärida igavese elu täius. Kristuses uueks saanuna, olles «südame poolest piserdamisega puhastatud kurjast südametunnistusest ja ihu poolest pestud puhta veega» (Hb 10:22) oleme võimelised hoiduma ülekohtust ning käima tõelises armastuses ja heades tegudes.